

УДК 371.398

ІНФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Жукевич І.П., к. пед. н.,
доцент кафедри гуманітарних та загально-правових дисциплін
Інститут управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті за результатами аналізу наукових праць охарактеризовано та розкрито сутність поняття «інформальна освіта». Висвітлено необхідність розвитку сучасної освіти та проаналізовано вплив інформальної освіти на професійний розвиток фахівців.

Ключові слова: *інформальна освіта, професійний розвиток, неперервна освіта, самоосвіта, трансформація.*

В статті по результатам анализа научных работ охарактеризована и раскрыта сущность понятия «информальное образование». Показана необходимость развития современного образования и проанализировано влияние информального образования на профессиональное развитие специалистов.

Ключевые слова: *информальное образование, профессиональное развитие, непрерывное образование, самообразование, трансформация.*

Zhukevych I.P. INFORMAL EDUCATION AS FACTOR FOR TRANSFORMATION OF MODERN EDUCATION

In the article, based on the results of the analysis of scientific papers, the essence of the concept of “informal education” is characterized and disclosed. The need for the development of modern education is highlighted and the influence of informal education on the professional development of specialists is analyzed.

Key words: *informal education, professional development, lifelong education, self-education, transformation.*

Постановка проблеми. Сучасна освіта переживає етап фундаментальних трансформацій, що характеризуються неперервністю та змінюваністю, тому модернізація освіти повинна орієнтуватися на задоволення потреб особистості та суспільства. У сучасному світі перспективи розвитку освіти дорослих визначаються інноваційними підходами, ключовим моментом яких є неперервність освіти. Розширення освітнього простору та стратегій привело до виникнення концепцій інформальної освіти та нових моделей професійного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інформальної освіти стала предметом зацікавленості цілої низки науковців. Так, важливими для дослідження даної проблеми є праці С. Вершловського, М. Горшкова, С. Зміїва, О. Лазоренка, Л. Лук'янової, С. Сисоєвої, Л. Сігаєвої та інших. У ст. 8 Закону «Про освіту» зазначено, що особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної й інформальної освіти та визначає інформальну освіту (самоосвіту) як освіту, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетенцій, зокрема й під час повсякденної діяльності, пов'язаної із професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям. А також у даній статті Закону зазначено, що результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної

освіти, визнаються в системі формальної освіти визначеним законодавством порядком. Органи державної влади й органи місцевого самоврядування створюють умови для формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих (ст. 18).

Постановка завдання. Головною метою роботи є характеристика й аналіз поняття «інформальна освіта» та впливу такої освіти на професійний розвиток особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на новітні вимоги до системи освіти, консерватизм сучасної освіти та невідповідність європейським освітнім стандартам, потребують нагального вирішення питання трансформації сучасної освіти в Україні, її переходу від застарілої моделі вищої освіти до неперервної освіти, а саме до інформальної освіти. Це вимагає змін у структурі навчального процесу, тобто коригування кількості годин аудиторного і самостійного навчання та технології навчально-методичного забезпечення, застосування експериментальних методів тощо.

Для повного осмислення феномена інформальної освіти як способу самореалізації особистості необхідно розглянути його в історично-педагогічному аспекті. Інформальна освіта найдревніша з відомих людству форм освіти, зразки якої дійшли до нас у вигляді історичних документів, де розповідається про діяльність давніх учителів. Така освіта мала характер безпосереднього спілкування на міжособистісному

та суспільному рівнях між учнем і вчителем. Інформальна освіта надавала цьому спілкуванню незвичайної спрямованості та певного сакрального смислу. Учителю був для своїх учнів не тільки комунікатором, який транслював певні знання, але й особистістю, яка має харизму, здатною під час мовної взаємодії використовувати різні нетрадиційні для свого часу форми та методи досягнення результатів спільної пізнавальної діяльності. Кожна епоха накладала свій відбиток на характер транслювання інформальної освіти, тому її розвитку сприяли нові форми суспільного об'єднання людей [11]. Інформальна освіта стає актуальною як потужний освітній потенціал суспільства в системі неперервного навчання. «Інформальна освіта» є загальним терміном для освіти поза межами освітнього середовища: індивідуальна пізнавальна діяльність; самоосвіта, яка реалізується через активну діяльність студентів у соціумі; професійне спілкування; відвідування майстер-класів, тренінгів тощо.

Багато американських дослідників не погоджуються з терміном «інформальна освіта», бо вважають, що навчання на робочому місці побудоване на формальних домовленостях між співробітниками, тому вживання цього терміна неправильне [12; 13; 14].

Полікультурна модель освіти супроводжується виникненням нових інституційних форм і, відповідно, розширенням понятійно-категоріального апарату. Поняття «інформальна освіта» на сучасному етапі розвитку педагогічної науки не має стійкого класичного визначення. Відомо, що інформальна освіта спрямована на створення необхідних умов для становлення мобільної особистості, спрямованої на внутрішнє самовдосконалення, на основі стабільних загальнолюдських цінностей і потреб в саморозвитку, тобто здатності ставити перед собою мету та відносно легко приймати життєво важливі рішення [10, с. 57–64]. Інформальна освіта є індивідуальною пізнавальною діяльністю, яка супроводжує повсякденне життя громадян і необов'язково має цілеспрямований характер. Інформальну освіту можна також визначати як спонтанне утворення індивіда, в основі якого лежить його власна активність, самоствердження і самовираження. Інформальна освіта являє собою важливий чинник професійно-особистісного самовдосконалення педагога. Вона не має певної структури, а результати освітнього процесу обумовлюються здатністю особи перетворити можливості та потенціали суспільства на чинники його індивідуального розвитку.

До інформальної освіти відносять також такі види діяльності, як: індивідуальна самоосвіта, спільноти за професійними інтересами, регулярне читання професійної літератури, подорожі, відвідування закладів культури, написання статей і монографій на професійну тему [7, с. 225–229].

За визначенням ЮНЕСКО, до основних форм неперервної освіти відносять такі: формальну, неформальну, інформальну [2]. Формальна освіта належить до системи інституційних закладів: шкіл, коледжів, університетів, інших інституційних навчальних закладів, які забезпечують комплекс взаємопов'язаних навчальних програм як основного заняття для дітей і молоді. Ця освіта завершується видачею дипломів державного зразка. До неформальної освіти належить будь-яка організована та тривала навчальна діяльність, яка не підпадає під визначення формальної освіти і може відбуватися як у навчальному закладі, так і поза ним, для осіб незалежно від їхнього віку. Така освіта не завжди завершується видачею дипломів.

З поняттям самоосвіти найбільше пов'язане поняття інформальної освіти.

Інформальна освіта, на думку М. Горшкова та Г. Ключарьова, є найінноваційнішою, з погляду класичної теорії, та містить усі види навчальної діяльності, які не підпадають під визначення формальної та неформальної освіти. За їхнім твердженням, дана форма відрізняється зазвичай відсутністю організації та може здійснюватися як на індивідуальному рівні (наприклад, самоосвіта), так і на груповому (наприклад, на робочому місці чи в сім'ї, на дозвіллі). Інформальна освіта найефективніше змінює моделі поведінки людей у повсякденному житті [2].

Тому існує думка, що даний вид треба називати повсякденною освітою. У цьому є певний смисл – адже повсякденна діяльність є найбільш тривалим і неперервним (за винятком, можливо, часу для сну) періодом людського життя. Інформальну освіту іноді називають університетами життя – місцем, де ми навчаємося, часто не усвідомлюючи, що ми робимо. «Під час розмови із друзями, близькими чи просто з попутниками ми дізнаємося щось нове. Намагаючись зробити щось вперше, ми також вчимося. Навчанням можна вважати перегляд телевізійних передач, відвідування музею, читання книг, прогулянки Інтернетом, просто роздуми на тему. Наскільки таке навчання тривіальне або має виключне значення – другорядне питання. Головне, що в широкому сенсі ми стаємо тими, хто навчається протягом всього життя» [2].

Отже, за результатами аналізу наукових праць встановлено, що поняття інформальної освіти набагато ширше, ніж поняття самоосвіти, і охоплює сімейне, побутове, дозвіллене навчання тощо. Водночас самоосвіта входить у поняття інформальної освіти, вони взаємопов'язані, але не тотожні.

«Найреволюційнішим», з погляду класичної теорії, називає інформальну освіту С. Зміїв. На думку цього вченого, вона відрізняється невисоким рівнем організації та може здійснюватися як на індивідуальному рівні (самоосвіта), так і на груповому (на робочому місці чи в сім'ї). Інформальна освіта важко піддається емпіричному і статистичному аналізу [4].

Іноді в науковій літературі замість поняття «інформальна освіта» вживають термін «спонтанна освіта». На думку О. Лазоренка, визначення спонтанної освіти полягає в тому, що це є навчання в результаті повсякденної роботи та спілкування, спонтанна освіта не є структурованою щодо цілей навчання, часових обмежень або форм проведення, як і під час неформальної освіти, її учасники не здобувають певної офіційної кваліфікації [6]. Пояснюється це тим, що досить часто в традиційній системі освіти людина опиняється в ситуації, коли отримані нею знання застарівають, а сучасні професійні кваліфікації та вимоги працедавця вимагають поглиблення наявних знань або ж набуття нових знань і навичок. У такому разі людина звертається до нетрадиційних форм освіти, серед іншого, до спонтанного навчання, щоб поліпшити кваліфікацію, поглибити знання та набути нових навичок і досвіду.

Однією з передумов трансформації освіти є формалізація навчального процесу, тобто неприйняття нових поглядів на освіту учасниками навчального процесу, відсутність бачення необхідності переходу від усталених та чітко регламентованих правил, яких мають дотримуватися викладачі та студенти, до нових, революційних, експериментальних методів і технологій навчання. Нагальними стають зміни структури навчального процесу в бік зменшення аудиторного навчання і збільшення самостійного навчання студентів та індивідуальної роботи. Водночас це потребує й істотного коригування сутності, змісту і технологій навчально-методичного забезпечення [3].

Інформальна освіта потребує наявності стійкої або тимчасової професійної зацікавленості; розвивається за умови виникнення ситуації, яка потребує пошуку відповідей, а отже – навчання. Така освіта – це стиль життя майбутнього фахівця, який прагне до професійного самовдосконалення, до

реалізації свого потенціалу. Вона створює умови для розвитку професійної самосвідомості майбутнього фахівця (складне особистісне утворення, що формується під впливом професійного середовища й активної участі суб'єкта в професійній діяльності, тобто усвідомлене ставлення до своїх професійних потреб, мотивів, здібностей і поведінки – І. Ж.). Інформальна освіта – це розвиток умінь і навичок, що можуть допомогти майбутньому фахівцю в пошуку його ідентичності із професією. Професійна самосвідомість майбутніх фахівців розвивається не лише за умови традиційної освітньої діяльності, а й за умови внутрішньої самоосвіти.

Сьогодення відкриває величезний спектр масових соціальних мереж, блогів і сайтів відомих вчених, дослідників, професіоналів тощо, які надають можливість вдосконалюватися у своїй професійній діяльності, дозволяють отримати необхідну інформацію, обмінятися досвідом, поспілкуватися з фахівцями. Також варіантом інформальної освіти є участь у спеціалізованих заходах, фестивалях, виставках, тренінгових програмах, безпосередньо пов'язаних із професійною діяльністю. На відміну від традиційного навчання, яке ґрунтується на теоретичних засадах, інформальна освіта сприяє становленню професійного «Я» майбутніх фахівців, розширює уявлення про майбутню професію та допомагає визначитися з подальшими напрямками діяльності [5].

В Україні інформальна освіта створюється через засоби масової комунікації, спілкування між дорослими, на основі життєвого досвіду і обміну цікавою інформацією для дорослих, шляхом відвідування установ культури і через самоосвіту. Будь-яке місце зустрічей, робоче місце, бібліотека можуть стати місцем освіти дорослих, якщо вони розвивають особистість або створюють умови для її саморозвитку. «Розширення» сфери долучення до знань приводить до того, що джерела освіти стають центрами ресурсів, куди дорослий може звернутися по допомогу та за матеріалами. Створюється можливість появи баз даних, до яких у міру розвитку комп'ютеризації дорослі можуть звертатися. У результаті, зростають можливості індивідуалізації навчання, які варто розглядати як одну з найважливіших особливостей становлення нової концепції освіти дорослих. Інформальна освіта, або освіта за формою самостійного навчання (інакше – індивідуальне навчання, характеризується більшою мірою автономності, незалежності тих, хто навчається, від зовнішніх дій (як несприятливих, так і

сприятливих), а також гнучкістю навчання (за часом, місцем, формами та методами, змістом навчання). Найбільш доцільне індивідуальне навчання тоді, коли той, хто навчається, виявляє зацікавленість і відповідальність у навчанні, коли програма навчання не така складна. Для успішного самонавчання потрібне забезпечення багатьох умов: наявність достатніх джерел і засобів навчання, володіння навичками організації навчальної діяльності тими, хто навчається, кваліфікована допомога в навчанні тощо. Різні курси, гуртки за інтересами, заняття в громадських об'єднаннях із метою збагачення знань також є видами інформальної освіти. Навчання через відвідування культурних видовищних установ, самонавчання також належать до інформальної освіти [9].

Прикладами інформальної освіти вважають і навчання за методом спроб і помилок, стихійну самоосвіту у вигляді самостійного пошуку відповідей на питання, взаємонавчання під час спільного виконання тих чи інших завдань, збагачення духовного світу завдяки читанню та відвідуванню закладів культури, естетичний розвиток у процесі читання художньої літератури, розвиток комунікативних навичок в процесі міжособистісного спілкування, розширення кругозору, збагачення духовного світу та отримання життєво важливих знань, умінь, навичок під час подорожей, туристичних поїздок тощо [1].

Проведений нами аналіз літератури для визначення поняття інформальної освіти показав, що не існує чіткої дефініції даного терміна. На це є декілька причин, а саме:

– відносно нетривалий період існування концепції інформальної освіти (поняття було остаточно введено в Сполучених Штатах Америки в 1980-х рр. і в Європі у 2000-х рр., після видання «Меморандуму про неперервну освіту Європейського Союзу»);

– поняття трактується в контексті авторських позицій, авторських наукових шкіл, які іноді суперечать одна одній;

– інформальна освіта не може розглядатися поза контекстом формальної та неформальної освіти, оскільки вони становлять єдину освітню парадигму сучасного світу та являють собою сучасну систему освіти, сучасний освітній процес, однак дебатити щодо визначення цих понять містять здебільшого суперечливі заяви про перевагу одного типу навчання над іншим;

– дефініція даного поняття (як і дефініція формальної та неформальної освіти) залежить від історично складених національних систем освіти [8].

Висновки із проведеного дослідження. У сучасних умовах для самореалізації особистості в професійній діяльності необхідно використовувати варіативні методи навчання та самоосвіту. У результаті проведеного дослідження було охарактеризовано та проаналізовано сутність поняття «інформальна освіта» і вплив такої освіти на професійний розвиток. Встановлено, що інформальна освіта має свою структуру, що потребує детального та комплексного дослідження, та величезний потенціал для особистісно-професійного розвитку майбутніх спеціалістів. Саме в процесі інформальної освіти відбувається становлення особистості, професійних якостей та їх подальший розвиток.

У майбутньому планується вивчення й аналіз структури та функцій інформальної освіти, а також закордонного досвіду застосування інформальної освіти в професійному розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бугайчук К. Формальное, неформальное и информальное дистанционное обучение : сущность, соотношение, перспективы / К. Бугайчук [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.e-learning.by/Article/Formaljnoe-neformaljnoe-i-informaljnoe-distancionnoe-obuchenie-suschnostj-sootnoshenie-perspektivy/ELearning.html>.
2. Горшков М., Ключарев Г. Непрерывное образование в контексте модернизации / М. Горшков, Г. Ключарев. – М. : ИС РАН, ФГНУ ЦСИ, 2011. – 232 с.
3. Дробноход М. Сьогодення і проблеми вищої школи України / М. Дробноход [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://anvsu.org.ua/index.files/Articles/Drobnokhod2.htm>.
4. Змеев С. Андрагогика : основы теории, истории и технологии обучения взрослых / С. Змеев. – М. : ПЕРСЭ, 2007. – 271 с.
5. Катюк Я. Сучасні проблеми становлення професійної самосвідомості у майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти / Я. Катюк // Післядипломна освіта в Україні. – Т. 2. – 2012. – С. 16–25.
6. Лазоренко О. Неформальна освіта дорослих в Україні у проектних розвідках / О. Лазоренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eastbook.eu/ua/2013/02/country-ua/neformalna-osvita-dorosluh-v-ukraini/19/02/2013>.
7. Окерешко А. Информальное образование как фактор личностно-профессионального развития человека в пространстве современной культуры / А. Окерешко // Человек и образование. – 2015. – № 3(44). – С. 225–229.
8. Окерешко А. Стимулирование педагогов к информальному образованию в процессе повышения их квалификации : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А. Окерешко. – Великий Новгород, 2016. – 267 с.

9. Олійник В. Освіта впродовж життя : як вчити і чого вчити дорослих? / В. Олійник // Управління освітою. – 2010. – №. 1. – С. 4–7.

10. Попов А., Шумова Н. Дифференцирующие факторы учебно-воспитательной работы при освоении психологии студентами физкультурного вуза / А. Попов, Н. Шумова // Спортивный психолог. – № 3(6). – 2005. – С. 57–64.

11. Современные концепции профессионального образования студенческой молодежи : [коллективная научная монография] / отв. ред. А. Нагорнова. – Ульяновск : SIM-JET, 2015. – 496 с.

12. Billett S. Learning through work : Workplace participatory practices / S. Billett // In H. Rainbird, A. Fuller & A. Munro (Eds.), *Workplace Learning in Context*. – London : Routledge. – 2004. – P. 109–125.

13. Eraut M. Transfer of knowledge between education and workplace settings / M. Eraut // In H. Rainbird, A. Fuller & A. Munro (Eds.), *Workplace learning in context*. – London : Routledge. – 2004. – P. 201–221.

14. Field J. Lifelong Learning and the New Education Order / Field J. // *Trent haw Books*. – 2000. – P. 8.

УДК 371.13+373.2:373.67

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Івершинь А.Г., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний університет
імені К.Д. Ушинського»

У статті пропонується до розгляду модель формування художньої культури майбутнього вихователя дітей дошкільного віку. Зроблено спробу довести, що художня культура особистості є синтезом цілеспрямованої діяльності з освоєння художньо-творчого досвіду, самоактуалізації, реалізації індивідуального художньо-культурного розвитку.

Ключові слова: культура особистості, художня культура, формування художньої культури майбутнього вихователя.

В статье предлагается к рассмотрению модель формирования художественной культуры будущего воспитателя детей дошкольного возраста. Сделана попытка доказать, что художественная культура личности является синтезом целенаправленной деятельности по освоению художественно-творческого опыта, самоактуализации, реализации личного художественно-культурного развития.

Ключевые слова: культура личности, художественная культура, формирование художественной культуры будущего воспитателя.

Ivershyn A.H. THE FORMATION OF THE ARTISTIC CULTURE OF THE PERSONALITY OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATION IN THE ARTISTIC ACTIVITY

This article is devoted about the problem of the formation of the artistic culture of a student, the future educator of preschool children. The author proves that the artistic culture of the individual are a synthesis of purposeful activity in the development of artistic and creative experience, self-actualization, the realization of personal cultural development.

Key words: personal culture, artistic culture, process of shaping artistic culture of future educator.

Постановка проблеми. Сучасний процес глобалізації культурного й освітнього простору зумовив перехід до педагогічної парадигми, де центральне місце посідають загальнолюдські цінності, культура, виховання «людини культури». Культура, яка за своєю специфікою має унікальну можливість впливати на особистість, розглядається як універсальний засіб формування світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, духовно-творчого потенціалу, художньо-образного мислення, тобто всіх якостей і ознак, які, згідно з новою парадигмою вищої пе-

дагогічної освіти, повинна мати творча, гармонійно розвинена особистість. З огляду на це, тема, яка порушена у статті, є актуальною.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення теоретичних і методичних аспектів формування художньої культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Культурологічним аспектам освіти, гуманітаризації та гуманізації освітнього простору присвячені наукові праці І. Зязю-